

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond
Visuaaltehnoloogia õppekava
Lavastuskorralduse eriala

Gerda Sülle

VÄÄRTUSTAVA TAASKASUTUSE RAKENDAMINE LAVAKUJUNDUSE LOOMISEL
LAVASTUSTE „UNISTATUD” JA „TROLLID” NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja: Liina Unt, PhD

Viljandi 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1.TAASKASUTUS JA VÄÄRTUSTAV TAAKASUTUS TEATRITES.....	5
1.2. Minu kokkupuude väärtustava taaskasutusega teatris.....	6
2. „UNISTATUD”.....	7
2.1. Lavastuse koht ja meeskond.....	8
2.2. Lavastuse prooviperiood.....	9
2.3. Taaskasutus lavakujunduse kontseptsioonis	10
2.4. Lavakujunduse valmimine	11
2.5. Väärtustava taaskasutuse mõju tööprotsessile ja lavakujunduse esteetilisele tulemusele.....	13
3. „TROLLID”.....	15
3.1. Lavastuse koht ja meeskond.....	15
3.2. Taaskasutus lavakujunduse kontseptsioonis.....	16
3.3. Lavakujunduse valmimine.....	17
3.4. Väärtustava taaskasutuse mõju tööprotsessile ja lavakujunduse esteetilisele tulemusele.....	19
KOKKUVÕTE.....	21
KASUTATUD KIRJANDUS.....	23
LISAD.....	24
Pilte lavastusest “Unistatud”	24
Pilte lavastusest “Trollid”	28
SUMMARY.....	32

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö on jätk minu seminaritööle pealkirjaga “Väärtustava taaskasutuse rakendamine lavakujunduse loomisel, lavastuse “Õed nõiduses” näitel”, mille kirjutasin ja kaitsesin 2013 aasta sügisel. Oma seminaritöös püüdsin ma selgitada, kas ja millistel tingimustel on võimalik rakendada väärtustavat taaskasutust teatris lavakujunduse loomisel. Oma seminaritöö lõpuks jõudsin järeldusele, et väärtustava taaskasutuse rakendamine lavakujunduse loomisel on antud lavastuse puhul põhjendatud ja muutis nii lavakujunduse tähendusvälja kui tööprotsessi. Antud töö on aga edasiarendus minu seminaritööst ning seekord analüüsin väärtustava taaskaustuse kasutamist lavakujunduse loomisel ja teostamisel läbi isikliku praktika.

Minu analüüsitavateks lavastusteks on 2013. aasta talvel esietendunud lavastus “Unistatud” ning 2013. aasta suvel esietendunud “Trollid”. Nende mõlema lavastuse kujunduse teostamisel on pandud suurt rõhku väärtustavale taaskasutusele.

Oma töö olen jaganud kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis aitan lugejatel end kurssi viia erinevate taaskasutuse liikidega, mida teatrites kasutatakse ning mida need praktikad endas kätkevad. Räägin ka põgusalt oma praktilisest kogemusest väärtustava taaskasutusega.

Kaks suuremat peatükki minu töös keskenduvad kahele käsitletavale lavastusele. Mõlema lavastuse puhul analüüsin ma väärtustava taaskasutuse rolli lavakujunduse kontseptsioonis ja selle loomises. Samuti analüüsin ma väärtustava taaskasutuse mõju lavakujunduse teostamisele ning selle eelarvele

ning tööle kulunud ajale, selle kõige kõrval pean väga oluliseks analüüsida ka väärtustava taaskasutuse mõju lavakujunduse esteetikale.

1.TAASKASUTUS JA VÄÄRTUSTAV TAAKASUTUS TEATRITES

Taaskasutusel on mitmeid erinevaid vorme ja ilminguid ning väärtustav taaskasutus on üks nendest. Inglise keeles võib välja tuua sellised taaskasutuse vormid nagu *recycle*, *reuse*, *upcycle*, millel kõigil on erinev tähendusvarjund. Oma seminaritöös olen ma toonud neile vormidele järgmised eestikeelsed vasted :

recycle – (materjali) uuesti ringlusesse saatmine ehk taasringlemine

reuse – (materjali, eseme) uuesti kasutamine ehk uuskasutus (Erineb väljendist taaskasutus selle poolest, et kasutab eset alati uuesti tema algsel kujul. Uuskasutus on üks taaskasutuse viise.)

upcycling – väärtustav taaskasutus

(Süllä 2013)

Kui taaskasutuse eesmärgiks on pikendada toodete elutsüklit ning vähendada nii prügi kui liigse tootmise mahtu, siis väärtustavas taaskasutuses käsitletakse taaskasutavat eset algmaterjalina, millest luua midagi uut. “Väärtustav taaskasutus kasutab materjali oma hetkeseisus, et muuta see millekski kõrgema esteetilise väärtusega. Väärtustav taaskasutus soosib kunstilist protsessi.” (Bent 2009 lk, 55) Väärtustavat taaskasutust kasutatakse peamiselt toote- ja rõivadisainis. Väärtustavat taaskasutust tutvustavas blogis *upcycling.co.uk* võib lugeda järgmist: ”Väärtustava taaskasutuse keskseks ideeks on selle loodussäästlikus, kuna kasutab ära vanu materjale, mistõttu vähendab uute materjalide tootmise vajadust. Sama oluline on ka väärtustava taaskasutuse loov külg ning selle poolt pakutud unikaalsed esemed.” Just see, et väärtustav taaskasutus on loodust säästvate omaduste kõrval ka loovust ning kunstilist protsessi soosiv, eristab seda teistest taaskasutuse liikidest. Usun, et see on ka põhjuseks, miks antud taaskasutuse vorm kogub aina enam populaarsust. Populaarsuse ja

praktiseerimise suurenemist võib järeldada paljude uute selleteemaliste blogide ning internetilehekülgede tekkimisest.

Toetudes oma kogemusele praktikandina erinevates Eesti teatrites läbi viidud intervjuudele (Raud 2013, Ehala 2013, Põlme 2013) võib väita, et taaskasutus on Eesti teatris laialt levinud nähtus (Süllä 2013). Teatrites enim praktiseeritud taaskasutamise vorm on esemete uuskasutus. Enamasti väljendub see dekoratsioonide, eriti just mööbli, uuesti kasutamises uutes lavastustes. Levinud on teatrites ka kostüümide uuesti kasutamine. Tihtipeale ömmeldakse kostüüme ka uute kujunduste tarvis ümber ning sel juhul võib taaskasutuse vormiks märkida *recycling*, ehk sama materjali uuesti ringlusesse saatmine. (Süllä 2013)

Oma seminaritööd kirjutades veendusin, et väärtustava taaskasutuse rakendamine teatrites ei ole uuskasutuse kõrval väga levinud nähtus. Enim on Eestis oma lavastuses kasutanud väärtustavat taaskasutust teatrikunstnik Rosita Raud ning moedisainer ning teatrikunstnik Reet Aus, kes on varasemalt rakendanud väärtustavat taaskasutust enda loodud teatrikostüümides (näiteks lavastuses “Eesti meeste laulud”). Seega võib väita, et väärtustav taaskasutus ei ole hetkel paljude Eesti teatrikunstnike seas praktiseeritav meetod. Väärtustav taaskasutus on maailmas populaarsust koguv praktika ning seetõttu usun, et ka teatrites võib väärtustava taaskasutuse praktiseerimine tulevikus suurenedagi.

1.2. Minu kokkupuude väärtustava taaskasutusega teatris

Olen praktikas väärtustava taaskasutusega kokku puutunud kahe lavastuse juures. Aastal 2013 esietendunud TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti 9. lennu diplomilavastuse „Unistatud“ juures olin ma kunstniku ning inspitsiendi rollides. Antud lavastuses ei olnud algseks eesmärgiks kasutada kindlasti ainult taaskasutuslikke materjale, kuid materjalide ja eelarve nappusest tingituna olukord just nõnda kujunes. Hiljem 2013. aasta kevadel just „Unistatud“ lavakujunduse teostamisest

ja selle jaoks materjalide leidmisest inspireerituna, sai valmistatud lavastuse „Trollid“ lavakujundus,

juba täiesti ettekavatsetult, taaskasutatud materjalidest. Ka lavastuses „Trollid“ täitsin ma nii kunstniku kui lavastuskorraldaja rolli. Mõlema lavastuse kujundus valmis koostöös minu kursusekaaslase An-Liis Amuriga, tegelesime mõlemad dekoratsioonide ja kostüümide teostamise, kui ka kujunduse idee leidmisega.

Kolmanda kokkupuutena väärtustava taaskasutusega teatris tootsin välja ka Ugala teatris lavastunud lastelavastuse „Õed nõiduses“. Selle lavastuse juures ei ole mul küll praktilist kogemust, kuid kirjutasin antud lavastuse põhjal oma seminaritöö ning olen väga lähedalt uurinud selle lavastuse valmimist läbi väärtustava taaskasutuse.

„Väärtustava taaskasutuse rakendamine lavakujunduses, kannab endas kindlat esteetilist väärtust, mis on omane just selle meetodi abil loodud kujundusele.“ (Süllä 2013) Läbi isikliku kogemuse väärtustava taaskasutuse rakendamisel, olen õppinud, et kasutades väärtustavat taaskasutust on võimalik luua lavakujundusi, mis on esteetiliselt unikaalsed. Väärtustav taaskasutus aitab erinevate materjalide valikul mõelda nii-öelda kastist välja. Väärtustava taaskasutuse puhul ei ole tegu lihtsalt uuskasutusega, mida teatrites praktiseeritakse peamiselt rahalistel ning tööaega säästvatel põhjustel. Kuigi need positiivsed omadused kehtivad ka väärtustava taaskasutuse puhul, kätkeb see praktika endas ka esteetilist väärtust. Seetõttu on kasutades väärtustavat taaskasutust võimalik luua edukalt lavakujundusi ning loodan, et tulevikus jõuab väärtustav taaskasutus praktikas rohkemate teatrikunstnikeni, kui seda võib näha täna.

2. „UNISTATUD”

„Unistatud“ on 2013. aasta jaanuaris Ugala teatris esietendunud TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia 9. lennu teatritudengite diplomilavastus. Lavastus valmis Teater Ugala ja TÜVKA koostööprojektina.

Algselt oli Margus Kasterpalul plaanis 9. lennu diplomitööna lavastada Ugala teatris Ugala+ projekti raames lavastus „7 venda ja 3 õde“. Lavastuse tekstiks pidi saama näidend, kus A. Tšehhovi „Kolme õe“ ja A. Kivi „Seitsme venna“ tegelased on paigutatud samasse aega ja kohta. Näidendi pidi kirjutama lavastaja Margus Kasterpalu. Meie kursuse lavastuskorraldajad ja butafoorid said ülesande luua ja teostada lavastusele kujundus, minu ülesandeks oli olla ka etenduse juht. Erimeelsuste tõttu lavastaja ja trupi vahel jäi aga antud lavastuse valmimine juba proovide algstaadiumis pooleli.

Kursus otsustas tuua lavastuse välja ise, tekkis aga küsimus mida lavastada ja kes võiks olla lavastajaks. Lõpuks peale pikki arutelusid otsustati ühtselt lavastada kollektiivselt lavastus, mis räägib teatritudengite endi unistustest. Lavastajaks sai 9. lennu näitlejatudeng Marika Palm ning inspitsiendiks mina. Ka lavakujunduse eest pidin vastutama mina ning selles ülesandes liitus minuga ka kursusekaaslane An-Liis Amur.

2.1. Lavastuse koht ja meeskond

Etendused toimusid küll Ugala teatris, aga suur osa proovidest tuli läbi viia hoopis TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia (edaspidi TÜVKA) ruumides. Põhjuseks lihtsalt ruumide hõivatus Ugala teatris. Ugala teatri väikses saalis, kus lavastus toimus, oli meil võimalik teha alla poolte proovidest. Suures

osas tuli proove teha TÜVKA *black boxis*, erinevates klassiruumides ning nädal aega oli meil kasutada ka Ugala teatri suur lava.

Lavastuse juures oli minul nii kunstniku kui ka inspitsiendi roll, lisaks neile kahele lisandusid mulle prooviperioodil veel mõned lisaülesanded. Sellisteks olid näiteks grimeerija, kostümeerija ja vähesel määral ka turundusega seotud ülesanded, mille täitmisega ei olnud ma eelnevalt arvestanud. Kuna olin lavastuse juures inspitsient ja kunstnik, olin ma väga hästi kursis kogu prooviprotsessi ja lavastuse kontseptsiooniga, just tänu sellele olin kaasatud paljudesse turundusega seotud küsimustesse. Grimeerija ja kostümeerija ülesanded võtsin enda kanda lihtsal põhjusel, kuna olin inspitsiendina iga lavastuse juures, siis ei olnud vaja kaasata eraldi inimest, kes oleks nende ülesannetega tegelenud.

Meeskonda kuulusid lavastaja Marika Palm, koreograaf Evelyn Uisk, valguskunstnik Märt Sell, kunstnikeks olime mina ja An-Liis Amur ning meie meeskonnas oli kümme näitlejat. Lisaks liitusid meiega poole perioodi jooksul turundusega tegelev kultuurikorralduse tudeng Heli Anni ning treileri ja plakati ning kavalehe valmistamise juures oli minu kursusekaaslane Triin Reilson.

2.2. Lavastuse prooviperiood

Lavastus loodi kollektiivselt kasutades *devising* meetodit. „Devising on strateegiate kogum, millega luuakse lavastus tühjalt kohalt, ilma eelnevalt olemasoleva tekstita, ning tavaliselt mingi rühma liikmete koostöös. Eestikeelseks vasteks on pakutud rühmatöö meetod ja leiutav teater, kuna aga kumbki nimetus pole lõplikult kinnistunud, eelistan edaspidi ingliskeelset terminit ”(Epner 2013) Proovid toimusid väga tihedalt ja esietenduseni oli prooviperioodi algusest umbes kaks kuud. Pool prooviperioodist kulus kollektiivselt lavastuse teksti loomisele. Samaaegselt loodi ühiselt ka erinevaid etüüde.

Kunstnikena oli minul ja An-Liisil väga oluline viibida proovides ning jälgida kuhu trupp parasjagu lavastusega jõudnud on. Kuna ei olnud teksti millele toetuda, oli proovides käies võimalik leida endale lähtepunkt millele kujunduse kontseptsioon luua. Ka mina ja An-Liis lõime kujunduse tühjalt kohalt, ilma tekstita millele toetuda, ka kujunduse loomisel kasutasime *devising* meetodit.

Samaaegselt andis selliselt korraldatud prooviperiood meile suuepärase võimaluse kasutada oma kujunduses taaskasutust. Kuna proovides tegeleti palju katsetamisega ning lõpptulemus ei olnud kellelegi täiesti selge, oli meil täpselt seesama võimalus ka lavakujundust luues. Kujunduse loomine ning teostamine toimus protsessi käigus. Taaskasutuse puhul tuleb arvestada fakti, et materjalide valik ei ole lõputu ja pigem osutub oluliseks see, millised materjalid sinuni jõuavad. Algselt saab panna paika vaid kontseptsiooni mille järgi kujundust läbi katsetuste looma hakata. Täpselt sellisena näen ma ka „Unistatud“ prooviperioodi, kus oli paika pandud trupi ühine idee, millele tuginedes hakati genereerima erinevaid etüüde ning monolooge.

2.3. Taaskasutus lavakujunduse kontseptsioonis

Nagu eelnevalt mainitud, ei saanud „Unistatud“ lavakujunduse loomine käia nii, nagu me oleme õppinud lavakujunduse tundides, kus luuakse olemasolevale tekstile kujundus, valmistades makett ning kavandid. Kuna tegu oli kollektiivse loominguga ja alguses ei olnud olemas teksti, ei olnud meil mingisugust materjali, millele kujundust luua.

Toetusime lavakujunduse loomisel palju lavastuse nimele „Unistatud“ ja sellele, et kogu lavastuse idee on näitlejatel ennast publiku ees avada ning rääkida avameelselt oma unistustest. Proovides kohal käies nägime, kuidas etüüdid ja näitlejate kirjutatud monoloogid olid lapselikult siirad ja kohati ka heas mõttes naiivsed. Soovisime luua ka kujunduse, mida saaks kirjeldada sarnaste märksõnadega. Selles lähtuvalt valisime oma kujundusse vaid heledad ja pigem pastelsed toonid, mis väljendasid meie jaoks just eelnevalt mainitud omadusi.

Idee luua kujundus mida võib kirjeldada sõnadega „heas mõttes naiivne“, lubas meil panna lavale dekoratsiooniks suured ja kohevad pilved, mis tähistavad unistusi, mille poole näitlejad püüdleval. Pilvi oli kokku kolm ja need olid kaasatud näitlejate mängu, näiteks lavastuse esimeses stseenis tõmbasid näitlejad pilved nõõridest üles ning nii jäid pilved lava kohale rippuma terveks etenduseks. Pilvede välimuses mängis väga olulist rolli materjal, mille kasutamiseni me läbi taaskasutuse jõudsim. Kile aitas materjalina väga hästi tekitada pilvede kohevust ning andis valguskunstnikule erinevaid võimalusi valgusega mängida.

Otsus kasutada oma kujunduses taaskasutust mõjutas oluliselt loomingulist ja teostavat protsessi. Näiteks meie kostüümide puhul oli algseks ideeks kasutada heledaid toone ning tüdrukutele panna kindlasti selga kleidid. Otsus ömmelda nii tüdrukute, kui ka poiste kostüümid vanadest triiksärkidest oli esmalt tingitud materjali kättesaadavusest. Teisalt pakkus taaskasutatav materjal uusi võimalusi, mis haakus meie kontseptsiooniga. Triiksärkide ja üleskääritud viigipükstega poisid ning särkidest tehtud lühikeste kleitidega tüdrukud mõjusid laval koolilapselikult, kostüüm rõhutas eesmärgipäraselt lapselikku poolt. Inspireerituna Evelyn Uisu loodud koreograafiast, mis oli täis üllatuslikke lahendusi, näiteks tagurpidi valssi tantsivad paarid, töötlesime me triiksärke ömmeldes kostüümid kokku mitmest erinevast triiksärgist, lisades mitu kraed, keerates taskud tagurpidi jms. Julgen öelda, et kostüümides on kasutatud väärtustavat taaskasutust ja see mõjutas oluliselt kujunduse esteetikat ja ideestikku.

Taaskasutuslikud elemendid olid ka pilved ja toolid. Kuna toole kasutati pidevalt, siis pidasime neid oluliseks esteetiliseks elemendiks ning soovisime, et nad teeniksid ka meie kontseptsiooni. Soovisime kasutada lavastuses valgeid toole ja õnneks me just sellised ka Ugala teatri ladudest leidsime. Nende toolide kasutamisega jätkasime me ka oma lavakujunduses taaskasutuse praktiseerimist. Tegu oli teatrile väga omase taaskasutuse vormiga, kus uutes lavastustes kasutatakse mängukavast maha kantud lavastustest pärinevaid dekoratsioone ja rekvisiite. Need toolid olid valmistatud lavastuse „Kollane nool“¹ jaoks ja neid oli nii musti, kui ka valged. Valgete toolide

¹ Autor: Viktor Pelevin, lavastaja: Mart Koldits, kunstnik: Jaanus Laagriküll. Esietendus 5. märtsil 2011 Ugala teatri suures saalis

kõrval otsustasime tasakaaluks kasutada ka kontrastiks musti toole, mis ühtaegu peegeldasid lavastuse üldiselt positiivset teksti, milles leidis ka paar kurvemat nooti.

2.4. Lavakujunduse valmimine

Ideele kasutada väärtustavat taaskasutust kostüümide ja dekoratsioonide loomisel jõudsimme alles kujunduse valmimise käigus. Nüüd kujundust analüüsisid, võib leida kujunduse sees erinevate taaskasutusvormide ilminguid.

Peamiseks taaskasutuse liigiks meie lavakujunduse teostamisel oli väärtustav taaskasutus. Läbi väärtustava taaskasutuse valmisid kõik meie kostüümid ja ka meie kujunduse ühed suurimad dekoratsioonid, milleks olid kolm kilest pilve. Me võtsime materjalid, mis seisis kasutuna ning tegime neist midagi, mis omas teistsugust esteetilist väärtust, kui algmaterjal ise.

Laval oli 10 näitlejat ja seetõttu tuli kostüüme valmistada palju, küll ei toimunud etenduse jooksul kostüümivahetusi, kuid ka kümne kostüümi õmblemine oli meie jaoks niivõrd lühikese ajaga hirmutav ülesanne. Kasutasime kostüümide valmistamiseks Ugala teatri tööstuslikke õmblusmasinaid ning õmblemistarbeid. Kostüümid valmisid katsetamise käigus ning ühegi kostüümi õmblemiseks ei kasutanud me lõikeid, peaaegu kõik kostüümid valmisid vanadest triiksärkidest. Poiste püksid valmistasime vanadest viigipükstest, mille lõiget muutsime tänapäevasemaks, õmmeldes need lühemaks ning kitsamaks. Kostüümide õmblemisel oli selgelt tegu väärtustava taaskasutusega, triiksärgid ja viigipüksid olid kõik vanad ja aegunud lõikega rõivaesemed, millele andsime uue elu ja väärtuse.

Üheks peamiseks meie poolt valmistatud dekoratsiooniks olid kolm kilest valmistatud pilve. Soovisime luua lavale midagi sellist, mis annaks näitlejatele midagi, millega mängida. Algselt oli lavastajal plaanis etüüd, kus näitlejad mängivad suure kilega, pugedes selle alla ning luues selle ümber improviseeritud koreograafia. See etüüd lavastusse ei jõudnud ning järele jäi viis pakki 20

ruutmeetrist õhukest kaitsekilet, mida ei me raatsinud ka niisama seisma jätta. Niimoodi tekkiski mõte valmistada pilved kilest. Me võtsime kile, mis olid üle jäänud ehituspoes erinevatest pakenditest ja ka prooviperioodil välja jäetud etüüdist. Kile mässisime me ümber traadist võrgu. Muidugi ei saanud me neid pilvi teha täielikult taaskasutatud materjalidest. Kilede kinnitamiseks kasutasime me klambreid ja kaablikinnitusi. Ka pilvede valmimist võib pidada väärtustavaks taaskasutuseks. Me võtsime ära viskamisele kuuluva vana kile, ning tegime sellest teatri dekoratsioonid. Me ei kasutanud algmaterjali enam tema vanal eesmärgil vaid andsime sellele uue mõtte ja väärtuse.

Teine dekoratsioon mille me kujunduse tarvis ise teostasime oli taustakangas. Me riputasime kanga trossile, mis kinnitati spetsiaalselt meie jaoks Ugala teatri väikesesse saali. Antud kanga puhul ei olnud tegu väärtustava taaskasutusega, kuna kangas, millest me tausta õmblesime, oli jäänud üle kunagisest Ugala teatri lavastusest ja seda ei olnud kunagi kasutatud. Kuigi otseselt ei olnud tegu väärtustava taaskasutusega, siis leian, et ka antud olukorrast, kui kasutasime kangast, mis meile ülejäägina kätte sattus, võib leida taaskasutusele omaseid tunnuseid.

Oma kujunduses kasutasime teatril omast taaskasutuse vormi *recycling* ehk uuskasutus. Toolid olid Ugala teatris valmistatud ühe teise lavastuse jaoks, mis oli mängukavast maha kantud. Seega seisis toolid laos kasutuna, meie võtsime need toolid ning kasutasime neid uuesti nende algsel eesmärgil, teatri dekoratsioonina.

2.5. Väärtustava taaskasutuse mõju tööprotsessile ja lavakujunduse esteetilisele tulemusele

Minu seminaritöös selgus, et lavastuse „Õed nõiduse“ kujunduse valmimisele olid väärtustaval taaskasutusel positiivsed mõjud. „Intervjuudest protsessis osalenutega võib järeldada, et väärtustava taaskasutuse kasutamine antud lavakujunduses mõjus tööprotsessile positiivselt, meetod oli teostavale meeskonnale sobiv ning aitas kaasa dekoratsioonide kiirele valmimisele. Samuti tagas

väärtustava taaskasutuse kasutamine madala dekoratsioonide eelarve. “(Süllä 2013) Järgnevas alapeatükis analüüsin ma väärtustava taaskasutuse mõju „Unistatud“ eelarvele ning ka kujunduse valmimiseks kulunud ajale. Selle kõige kõrval pean aga ka tähtsaks väärtustava taaskasutuse mõju lavakujunduse esteetikale.

Lavastuse eelarveks oli 200 eurot, kogu see raha oli mõeldud kujunduse loomiseks ning rekvisiitide ostmiseks. Reaalselt kulus meil lavakujunduse ja kostüümide valmistamiseks alla kahekümne euro ja suurema osa sellest kulutusest moodustasid naisnäitlejate retuusid. Triiksärkidele ja viigipükstele, millest me kõik kostüümid õmblesime, kulus kokku umbes neli eurot. Kõik need riideesemed ostime me Viljandis asuvast taaskasutuskeskusest.

Samuti nagu kostüümid, olid ka laval olevad dekoratsioonid valmistatud väga odavatest materjalidest. Ning nagu ka kostüümide puhul, muutis materjalid soodsaks just see, et tegu oli taaskasutatud materjalidega.

Nii nagu omas taaskasutuse kasutamine positiivset mõju eelarvele, omas ta seda ka lavakujunduse valmistamiseks kuluva ajale, suuremat mõju omas taaskasutuse kasutamine kostüümide õmblemise puhul. Kostüüme õmblesime me kokku kaks nädalat. Aeganõudvad tööd nagu kraede, taskute, nõõpaukude ja kõige muu sarnase õmblemine, oli juba meie eest tehtud, kuna õmblesime kostüümid triiksärkidest. Samuti ei pidanud me eraldi õmblema kostüümide ääri, kuna ka need õmblused olid triiksärkidel juba tehtud. Just sellel põhjusel, et kasutasime kostüümide algmaterjaliks juba olemasolevaid rõivaid, olid meie eest palju tööd juba tehtud ja kostüümide õmblemine selle võrra lihtsam. Ka kostüümide õmblemiseks vajalikke materjalide leidmine ei olnud keeruline ja aeganõudev, leidsime kõik materjalid ühest kohast.

Otsest seost ma taaskasutuse ja tööaja vahel dekoratsioonide puhul ei näe. Otsustasime valmistada pilved mingist materjalist, millega katame traatvõrgust karkassi ja ei usu, et tööaja pikkuse kujunemisel mängis suurt rolli see, et kasutasime kattematerjalina kilet. Pilvede valmistamine ei olnud aeganõudev tegevus ja dekoratsioonid valmisid ühe päevaga, ka materjali leidmine ei olnud keeruline ega ka aeganõudev.

Väärtustava taaskasutuse rakendamine omas mõju eelarvele ja mõningal määral ka tööajale. Kujunduse loomise jooksul sai meile aga selgeks, et olulist rolli omas taaskasutus aga lavakujunduse esteetikale. Materjalid, nagu triiksärgid ja pilvede katmiseks kasutatud kile, ei oleks olnud meie esimesed valikud ja ideeni kasutada selliseid materjale ei oleks me jõudnud ilma taaskasutusega.

Oluline on ära mainida, et lavakujunduse algseks ideeks ei olnud kasutada kujunduses väärtustavale taaskasutusele omast esteetikat. Mõte kasutada oma kujunduses palju taaskasutust ei olnud meie kontseptsiooni lähtepunktiks ja taaskasutus avaldas kujundusele mõju tööprotsessi käigus. Kuna väärtustava taaskasutuse rakendamine ei olnud mingisugune ettekavatsetud praktika kindla kontseptsiooni täitmiseks, puudub kujunduses ka väga selgesti ära tuntav väärtustavale taaskasutusele omane esteetika. Väärtustavale taaskasutusele omast esteetikat võib näha kõige selgemalt näitlejate kostüümides, milles on näha palju erinevaid materjale ning omavahel kokku õmmeldud meeste triiksärke. Ülejäänud kujunduses on küll osaliselt väärtustavat taaskasutust kasutatud, kuid vaatajate silmadele jääb see ilmselt märkamata.

3. „TROLLID”

Lavastus „Trollid“ on TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia 10. lennu näitlejatudengi Sander Rebase lavastatud lastelavastus, mis valmis koolis antud ülesande raames. Kõikidele lavastajatudengitele anti neljandal semestril ülesandeks lavastada üks lastelavastus ning näitlejaks õppiv Sander otsustas ka ise lavastajana kätt proovida ja lavasta loo trollidest ning nende elust. Teksti autoriteks olid lavastaja Sander Rebane ja dramaturg Silvia Soro.

3.1. Lavastuse koht ja meeskond

Lavastuse proovid ning ka etendused toimusid kõik Viljandi Kultuuriakadeemia *black boxis*. Etendusi toimus kokku kaks, lavastuse esietendus oli 21.06.2013. Minu roll selles lavastuses oli olla nii kunstnik, kui ka teostaja. Seekordki valmis kujundus koostöös minu kursusekaaslase An-Liis Amuriga. Hiljem liitus meiega ka minu teine kursusekaaslane, butafooria erialal õppiv Evelyn Bernard. Kuna antud lavastuse juures ei olnud mul inspitsiendi rolli, siis võrreldes „Unistatutega“ viibisin ma proovisaalis väga vähe.

Lavastuse valguskunstnikuks oli minu kursusekaaslane Reelika Palk. Näitlejateks olid TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia 10.lennu tudengid Kaarel Targo, Karl Edgar Tammi, Lauri Mäesepp, Liina Leinberg, Mihkel Kallaste ning ka lavastaja Sander Rebane ise. Koostöö visuaalse poole teostajate ja lavastaja vahel sujus väga hästi. Lavastaja oli väga mõistev ning pakkus väga palju välja ka

omapoolseid ideid, olles samas väga paindlik. Samuti sujus hästi koostöö minu, Evelyni ja An-Liisi vahel.

3.2. Taaskasutus lavakujunduse kontseptsioonis

Kuna tegu on lastelavastusega, mis räägib koopas elavatest trollidest oli meie kõigi sooviks, et kujundus võiks olla fantaasiarikas ja lõbus. Arvestades, et trollid on veidi sünged, aga samal ajal väga naljakad tegelased, otsustasime kasutada kujunduses palju värve, et väljendada nende lõbusat poolt. Samas hoidsime tonaalsuse pigem tumeda ja mitte liiga kireva, et hoida alles ka trollide süngem ja lastele hirmsam pool. Näidendi tekst tundus meile ideaalne võimalus luua kujundus, milles on kasutatud palju taaskasutust. Läbi taaskasutuse on võimalik luua eklektiline ja veidi kaootiline kujundus kombineerides erinevaid materjale ja lastes end materjalidest inspireerida

Näidendi järgi elavad trollid koopas, kus on palju seeni ja erinevaid seeneussikesi ning muid fantastilisi olendeid. Lähtusime tekstist ja otsustasime teha seentest oma lavakujunduse ühe põhielemendi, kokku oli laval 54 seent. Erinevates suurustes ja erksates värvides seened aitasid meil luua fantaasihõngulise maailma, mida oleks lastel huvitav jälgida. Kuna teksti on sisse kirjutatud, et trollid on lohakad ja natuke räpased tegelased, siis sai nii paljude seentega luua ka lavakujunduses teatud kaootilisuse, mis peegeldab trollide iseloomu.

Teiseks suuremaks lavakujunduse elemendiks olid saali laest alla rippuvad võrgud, mis olid lavastuses trollide pesad. Igale trollile oli oma pesa ja kokku oli neid neli, need võrgud rippusid laest alla terve etenduse vältel.

Meie nägime trolle natuke räpaste ja lohakatena, kujutasime ette kostüüme, mis on rebenenud ja määrdunud, kuid samas rõhutaksid ka trollide lõbusat loomust. Selleks, et kostüümid ei näeks välja lihtsalt nagu aega näinud lohakad riided, otsustasime kasutada värvilisi veste ning ruudulisi pluuse. Ühe kõige lõbusama iseloomuga trolli püksid olid õmmeldud lapitehnikas. Selleks et rõhutada

trollide hirmsamat poolt, olid trollidel karvasest kangast õmmeldud rohelised parukataolised mütsid, mis koos määrdunud nägudega täiendasid lohakate trollide välimust.

Lavastuse kujundus on suures osas välja töötatud koostöös lavastajaga, kellel oli väga selge visioon, mida ta laval näha soovib. Väga hästi võttis lavastaja vastu ka meie poolt pakutud idee, luua kogu lavakujundus ainult taaskasutatud materjalidest. Minu ja An-Liisi teadlik valik oli lasta taaskasutusel ennast selles loomingulises protsessis juhtida, seetõttu ei loonud me täpseid kavandeid. Meie lootus oli, et otsides erinevaid materjale lavakujunduse loomiseks, saame me väga palju inspiratsiooni just sellest, millised materjalid on meieni jõudnud. Just selliseid olukordasid, nagu olime varemalt kogenud „Unistatud“ lavakujunduse loomisel, lootsime An-Liisiga ka „Trollide“ puhul luua. Lavastaja oli meie töömeetodiga nõus ja usaldas meid täielikult.

3.3. Lavakujunduse valmimine

Koostöö lavastajaga oli tihe, kujundus valmis kuu ajaga. Ajapuuduse tõttu liitus meiega ka Evelyn, kes aga ei olnud aga lõpuni kursis taaskasutuse rolliga meie kujunduses. Sellest tingituna ei olnud meie visioon lavakujundusest täiesti sama ja Evelyn valmistas iseseisvalt mõningaid dekoratsioone, näiteks penoplastist seened, mis eristusid taaskasutatud kangastega kaetud seentest ja algse lavakujunduse kontseptsiooniga ei sobinud. Samas mõistsime, et publikule lava tagumises nurgas asuvate seente materjal silma ei paista. Kuigi nende seente puhul ei olnud kasutatud taaskasutust, ei tundunud mõistlik materjali raisata ja juba valmis tehtud seened lavastusest välja jätta.

Kostüümide jaoks materjalide otsimisel pöörasime väga suurt tähelepanu kangaste toonidele. Kuna trollid elasid koopas ja olid natuke lohakad, otsustasime valida mitte liiga erksates toonides riideid. Samas ei soovinud me trolle riietada ainult pruunides ja hallides toonides. Palju kasutasime me samblarohelist ja purpurpunast tooni, üheks materjaliks mida me mitmetes kostüümides kasutasime olid erinevad kudumid.

Kostüümide valmimisega tegeles suures osas An-Liis, kuid kostüümide kavandid valmisid meie mõlema koostöös. Trollide püksid olid meeste viigipüksid mille me lõikasime põlvede pikkuseks ja jätsime otsad narmendama. Trollide pluusideks olid meeste triiksärgid, see oli materjal, mida oli meil oli palju ja vestide alla, mida me koos lavastajaga trollide kostüümidesse juba alguses plaanisime, sobisid triiksärgid hästi. Et triiksärgid ei näeks välja nagu triiksärgid, lõikasime me ära nende kraed ning eemaldasime taskud.

Üheks suureks väljakutseks olid ka trollide parukad. Nende valmistamine tundus huvitav väljakutse ja otsustasime valmistada need karvasest kangast. Kangast ei olnud meil ühes tükis, tegu oli ülejääkidega, mis tuli kokku õmmelda. Katsime parukad ka rohelise *aerosool*värviga, et lisada tekstuuri ja erksamat värvi. Nende mütside külge õmblesime ka poroloonist valmistatud ja õhukese riidega kaetud suured trollide kõrvad.

Üheks raskemini kättesaadavaks materjaliks olid kalavõrgud trollide pesade jaoks. Isegi kui heitsime korra kõrvale mõtte kasutada lavastuses ainult taaskasutatud materjale, osutus ka uue kalavõrgu leidmine väga keeruliseks. Küllastasin erinevaid kalastus- ja matkapoode. Lõpuks avanes meil võimalus laenata kasutatud kalavõrke ühelt truppi liikmelt ning õnneks ei pidanud me oma lavastusse uusi materjale ostma.

Kalavõrgud kinnitasime me *black boxi* stangede külge koormarihmadega. Tulemus oli väga kindel ja näitlejate kukkumise oht oli väga väike, tänu kasutatud materjalide tugevusele. Hiljem õmbles An-Liis lavastaja soovil pesade sisse ka suured padjad, mille täitsime erinevate kangaste ja porolooni ülejääkidega, ka padjapüürid õmblesime taaskasutatud kangastest. Need padjad andsid pesadele rohkem vormi ja tänu nendele oli näitlejatel ka füüsiliselt mugavam kalavõrkudest pesades rippuda.

Kõik dekoratsioonid ja kostüümide, peale Evelyni valmistatud nelja seene, olid valmistatud kasutades väärtustavat taaskasutust. Kõik kostüümid õmblesime vanadest riidest ning andsime neile uue välimuse ja eesmärgi, valmistades neist teatrikostüümid. Samuti kasutasime väärtustavat taaskasutust ka dekoratsioonides nagu seened ja kalavõrkudest pesad. Seente puhul kasutasime ära

koolist leitud porolooni jäägid ning vanad sukkpüksid ning rõivad. Andsime neile materjalidele uue eesmärgi dekoratsioonidena laval, samasugune näide on ka meie kasutatud vana kalavõrk, millest tegime trollide pesad.

3.4. Väärtustava taaskasutuse mõju tööprotsessile ja lavakujunduse esteetilisele tulemusele

Antud kujunduse puhul oli väärtustava taaskasutuse kasutamine meie algseks eesmärgiks ning seetõttu on väärtustavat taaskasutust kasutatud kõikides dekoratsioonides ning kostüümides.

Lavastuse „Trollid“ lavakujundus oli detailirohke ja võrreldes „Unistatud“ kujundust ettevalmistava perioodiga kulus „Trollide“ puhul väga palju aega just dekoratsioonide valmistamisele. Väga ajamahukaks muutis dekoratsioonide valmistamise just nende rohkus. Julgen öelda, et nagu ka „Unistatud“ lavakujunduse valmimisel, ei mänginud ka nüüd taaskasutuse kasutamine dekoratsioonide valmistamise perioodi pikkuses rolli. Näiteks seente puhul, mis valmisid porolooni jääkidest ja mis kaeti kasutatud rõivaesemetest lõigatud riidetükkidega, ei oleks olnud vahet, kas poroloon on uus või kas riidetükid on lõigatud kasutatud rõivastest või uuest kangast. Samuti ei oleks olnud ajaliselt olulist vahet, kas valmistame uuest või vanast kalavõrgust trollide pesad.

Kuigi dekoratsioonide valmistamisele kulunud ajale taaskasutuse kasutamisel olulist mõju ei olnud, siis kostüümide puhul on olukord teisiti. Nii nagu „Unistatud“ kostüümide puhul, mängis ka „Trollide“ kostüümide õmblemisel olulist rolli tõsiasi, et kõik kostüümid on õmmeldud juba valmis rõivastest. Kostüümide õmblemine oli küll aeganõudev töö, millega tegeles An-Liis kokku mitu nädalat, kuid taaskasutatud materjalide kasutamine säästis kostüümide valmistamisel mitmest aeganõudvast tööst. Mitmes meie kostüümis oli esteetilistel kaalutlustel kasutatud kudumeid. Uute kudumite valmistamine või ostmine, oleks olnud aeganõudvam ja kallim. Samuti saime kasutada paljusid riidesemeid nagu püksid ja pluusid alusmaterjalina, mida sai lõigata ning millele sai lisada

erinevaid detaile, et saavutada meie kujunduse kontseptsioonile vastav tulemus. Juba olemasolevate riideesemete kasutamine, säästis aga õmblemisel palju aega.

Nii nagu olime varasemalt kogenud “Unistatud” lavakujunduse teostamisel, lootsime ka selle kujunduse loomisel tänu taaskasutusele hoida kulutused madalad. Lavakujundusel ei olnud otsest eelarvet ja seega ei olnud meil kindlat rahasummat, mille piiridesse mahtuda. Jälgisime lihtsalt seda, et saaks kõike võimalikult odavalt ja kuna olime otsustanud valmistada kogu lavakujunduse taaskasutuslikult, ei olnud meil ka eelarve pärast väga suurt muret. Oma eelnevast kogemusest teadsime, et taaskasutust rakendades on võimalik luua lavakujundus väga väikeste rahaliste vahenditega. Täpselt see juhtus ka meie lavakujunduse puhul. Kõige rohkem kulus raha Tixo liimile, mida kulus seente valmistamiseks 250 ml , selle koguse hinnaks on ligikaudu 30 eurot. Kõik rõivaesemed, millest valmistasime seened, padjad ja ka kostüümid pärinesid taaskasutuskeskusest ning mitu suurt kotitäit rõivaid, saime me kätte vaid viie euro eest.

Võib oletada, et kasutades kostüümide ja dekoratsioonide teostamiseks uusi materjale, oleks kujunenud lavakujunduse hind oluliselt kõrgemaks. Seente katmiseks kulunud kangaste hulka on täpselt raske hinnata, kuid tööprotsessi meenutades võib umbkaudseks koguseks hinnata umbes 20 ruutmeetrit. Näitlejaid kandsid kihilisi kostüüme ja karvasest kangast parukaid. Kõik kangas, mis oleks kulunud kostüümide õmblemiseks, oleks kokku maksnud kindlasti rohkem, kui meie kulutatud viis eurot.

Eelnevalt olen palju kirjutanud väärtustava taaskasutuse mõjust kujunduse eelarvele ning kujunduse valmimiseks kulunud ajale. Selle kõige kõrval on aga kõige olulisem väärtustava taaskasutuse mõju kujunduse esteetikale. Valik kasutada kujunduse teostamisel väärtustavat taaskasutust oli tingitud just sellega meetodiga kaasnevast esteetikast. Kui minul ja An-Liisil oleks lavastuse puhul olnud kasutada piiramatu eelarve ja aeg, oleksime meie loodud kujunduse kontseptsiooni täitmiseks kasutanud siiski taaskasutust.

Antud lavakujunduse valmimisel kasutasime väärtustavat taaskasutust ning see oli ka ainukeseks taaskasutuse vormiks meie kujunduses. Tänu väärtustavale taaskasutusele saime kujunduses kasutada väga palju erinevaid materjale, mis tänu oma omadustele teenisid väga hästi meie kontseptsiooni. Näiteks natukene kulunud kudumid ja püksid trollide kostüümides, või veidikene tuhmunud kangad seente katmiseks. Meie sooviks oli, et taaskasutust kasutades loome värvilise ja veidi eklektilise fantaasiarohke kujunduse. Leian, et just tänu väärtustavale taaskasutusele ja läbi selle kogutud rohkele materjalidele, me selle visiooni ka teostasime.

Ei saa välistada võimalust, et sellise esteetikaga kujundust saaks valmistada ka uutest materjalidest, kuid see oleks märksa kulukam nii rahaliselt kui ka ajaliselt. Ja sellisel juhul jääks minu jaoks küsitavaks, kas kujunduses ei püüta saavutada väärtustavale taaskasutusele omase esteetikaga kujundust.

KOKKUVÕTE

Oma töös analüüsisin kahte lavastust ning küsisin, Milline oli väärtusta taaskasutuse roll lavakujunduses? Milline oli väärtustava taaskasutuse mõju lavakujunduste esteetikale? Milline oli väärtustavat taaskasutuse mõju lavakujunduse valmimisele, eelarvele ja tööajale?

Lõputööd kirjutades jõudsin järeldusele, et kuigi mõlema lavastuse kujunduste puhul on kasutatud väärtustavat taaskasutust, on siiski üks suur erinevus, mis neid kahte kujundust üksteisest lahutab. Luues kujundust lavastusele „Unistatud“ ei olnud väärtustava taaskasutuse kasutamine osa meie algsest kujunduse kontseptsioonist. Sellest lähtuvalt on kujunduses keerulisem leida ühtset esteetikat, mida oli väärtustava taaskasutusega taotletud. See esteetika oli küll osaliselt kujunduses olemas ning see väljendus näitlejate kostüümides. Vastupidiselt „Unistatutele“ on trollide lavakujunduse algse idee juures väga olulisel kohal väärtustav taaskasutus ja sellega taotletav esteetika. Seetõttu oli „Trollide“ lavakujunduses näha märksa rohkem väärtustavale taaskasutusele omast esteetikat.

Mõlema lavastuse puhul oli väärtustava taaskasutuse mõju eelarvele positiivne, nii „Trollid“ kui ka „Unistatud“ olid madala eelarvega valminud lavastused ja väärtustava taaskasutuse rakendamine mängis selles suurt rolli. Ka tööaja osas oli taaskasutuse rakendamisel pigem positiivne mõju. Kuigi paljude dekoratsioone puhul ei oleks olnud tööajaliselt väga suurt vahet, kas teostamisel kasutati taaskasutust või mitte, siis kostüümide puhul andis taaskasutus kindla ajalise võidu.

Kuigi kahes lavastuses esines väärtustava taaskasutuse rakendamises erinevuseid, siis usun, et mõlemad lavastused on näide sellest, et väärtustavat taaskasutust rakendades on edukalt võimalik luua lavakujundus. Positiivset mõju omab väärtustav taaskasutus eelarvele ja tööajale, kuid väga oluliseks pean väärtustava taaskasutuse mõju kujunduse esteetikale. Väärtustava taaskasutuse potentsiaal aidata jõuda unikaalsete kunstiliste lahendusteni, eristab seda teistest taaskasutuse vormidest.

KASUTATUD KIRJANDUS

Sülla, G. 2013. "*Väärtustava taaskasutuse rakendamine lavakujunduse loomisel, lavastuse "Õed nõiduses" näitel*" [Seminaritöö] Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.2012.

Epner, L. 2013. "*Teispool draamat: tekst nullindate teatris*"-Methis. Studia humaniora Estonica 2013, nr 11 lk.119

<https://ojs.utlib.ee/index.php/methis/article/viewFile/1005/975>

Bent, E. 2009. *A Convenient Truth: If green is the new black, then upcycling is recycling's cooler cousin.* – American Theatre/26/6, lk 54-55.

<http://www.docstoc.com/docs/43247380/>

LISAD

Pilte lavastusest “Unistatud”



“Unistatud” ,stseen lavastusest (foto: Jaanus Laagriküll)



“Unistatud”, stseen lavastusest (foto: Jaanus Laagriküll)



“Unistatud”, stseen lavastusest (foto: Jaanus Laagriküll)



“Unistatud”, stseen lavastusest (foto: Jaanus Laagriküll)

Pilte lavastusest “Trollid”



Dekoratsioonid lavastusest “Trollid”, trollide pesad ja seened (foto: An-Liis Amur)



Trollide kostüümid (foto: Sander Rebane)



Trollide kostüümid (Foto: An-Liis Amur)



Trollide kostüümid (Foto: An-Liis Amur)

SUMMARY

This diploma thesis is an expansion on a seminar paper from autumn 2013 „Using upcycling as a method of creating theatre scenery in the example of the production „Õed nõiduses““.

This diploma thesis is based on my own experience on creating stage design using upcycling. I have focused on two productions: „Trollid“ and „Unistatud“, both of them premiered in 2013. In both of these productions I had the role of stage designer and maker with my classmate An-Liis Amur.

The main idea of my diploma thesis was to find out how does using upcycling as method of creating scenery, affects the aesthetics of the scenery as well as creating process. Analyzing the creating processes of these two productions I found, that using upcycling had positive effects on the budget and reduced working hours of those two productions.

Most important part of my diploma thesis was to find out, if using upcycling as a method of creating theatre scenery will support conception and how big is the part of upcycling in our conception. Analyzing our stage design and the creating process, I found out that using upcycling, had significant effects on our design, because of the upcycled materials which we used. Using upcycling in creating theatre scenery can increase the usage of materials which are not often used in theatre costumes and props design.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina : Gerda Sülla

(sünnikuupäev: 21.08.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

„ Väärtustava taaskasutuse rakendamine lavakujunduse loomisel lavastuste „Unistatud“ ja „Trollid“ näitel,

mille juhendaja on Liina Unt,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **21.05.2014**

